

УДК 811.111:81'25.161.373

DOI: 10.31471/2304-7402-2019-3(55)-363-371

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АБРЕВІАТУР ОСВІТНІХ ТА ПЕДАГОГІЧНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Н. І. Мельник

*Національний авіаційний університет;
03058, пр. Космонавта Комарова 1, Київ*

Переклад фахової лексики становить основу наукового перекладу, є важливим засобом міжкультурної комунікації, і постійно привертає увагу дослідників, актуалізується питання іншомовної наукової комунікації та співробітництва. Особливої актуальності зазначене набуває в процесі здійснення компаративних досліджень, які передбачають аналітичну складову у характеристиці та описі двох і більше освітніх систем, а відтак важливу роль відіграє англомовна компетенція дослідника. У дослідженні представлено особливості здійснення перекладу аббревіатур освітніх та педагогічних організацій та інституцій країн ЄС. Автором встановлено, що аббревіатури педагогічної тематики можна умовно поділити на три основних групи: назви організацій, структур, документів; скорочення, які використовуються для позначення освітнього процесу та пов'язані з ним методичні та методологічні терміни; скорочення, які застосовуються у професійній комунікації між освітянами, науковцями та практиками. Оскільки однозначність сталих словосполучень.

У результаті дослідження також встановлено, що основними особливостями при перекладі аббревіатур освітніх та педагогічних організацій Європейського Союзу є: трансформації за допомогою додавання чи опускання слів, розбіжність у вживанні однини та множини в англійській та українській мовах, різниця перекладу окремих абстрактних понять, назв окремих освітніх організацій, назв деяких організацій, які здійснюють освітню політику та впливають на специфіку функціонування освітніх закладів, відмінності у вираженні збірних понять. Автором визначено, що оптимальними способами перекладу аббревіатур освітніх та педагогічних організацій Європейського Союзу на українську мову є: переклад відповідною повною формою слова або словосполучення, метод прямого запозичення, описовий спосіб, транскодування скорочення.

Ключові слова: *аббревіація, аббревіатура, спосіб перекладу, особливості перекладу, освітні та педагогічні інституції.*

Сучасний розвиток української освітньої галузі, вищої освіти, зокрема, її активна інтеграція, збільшення міжнародних освітніх проєктів, які реалізуються на освітніх платформах вітчизняних та європейських

вузів формують нові вимоги до здійснення якісних наукових досліджень. В першу чергу такі вимоги стосуються компаративних педагогічних пошуків українських дослідників, оскільки освітня галузь – перша ланка, яка є каталізатором євроінтеграційних змін в суспільній сфері в цілому. Відтак, актуалізується питання іншомовної наукової комунікації та співробітництва. В процесі здійснення компаративних досліджень, які передбачають аналітичну складову у характеристиці та описі двох і більше освітніх систем важливу роль відіграє англomовна компетенція дослідника. Переклад фахової лексики становить основу наукового перекладу, є важливим засобом міжкультурної комунікації, і постійно привертає увагу дослідників. Різні аспекти перекладу термінів висвітлювалися в працях таких сучасних зарубіжних та вітчизняних дослідників, як: Р. Белла (R. Bell) [10], Є. Гатт (E. Gutt) [11], Г. Єнчева [2], О. Ковтун [3], Н. Мельник [5], В. Перебийніс [7], С. Федоренко [10], С. Хаверсон (S. Halverson) [13] та ін. Зазначимо, що поняття «*аббревіатура*» (італ. *abbreviatura*, лат. *abbrevio* – скорочую, стислий) – це складноскорочені слова, утворені з перших літер або з інших частин слів, що входять до складу назви чи поняття. Вживаються як в усному та писемному мовленні. Аббревіатури називають також акронімами [4]. Поняття «аббревіація», за Є.М. Ожогіним, це процес утворення одиниць вторинної номінації, який полягає в скороченні лінійної довжини вихідного найменування та який унаслідок застосування низки формальних операцій приводить до утворення скороченого структурного варіанта цього найменування».

Так М. Сегаль стверджує, що аббревіатури закладаються у свідомості легше, ніж звичайні слова та акцентує увагу на результатах експериментальних досліджень, пов'язаних з інформативністю частин слів. Ці експерименти, проведені психологами, виявили, що вихідні компоненти слів відображені у свідомості й пам'яті легше, ніж остаточні частини. Значення наголошення на першому наголошеному складі, особливо коли це водночас кореневий склад, природно значно вище, ніж на тих словах, що мають кінцевий ненаголошений склад [1, с. 45]. А. Исаков стверджує, що чим довший термін або ім'я, і чим частіше люди повинні його використовувати, більш імовірно, що воно буде скорочуватися. Дослідник зазначає, що більшість аббревіатур мають фіксовану форму та їх значення можна шукати у словнику, щоб знайти точне написання [16, с. 24]. Натомість, Л. Шеляховська вважає, що однією з основних причин виникнення аббревіатур є надмірність інформації [10, с. 19]. І. Арнольд зазначає, що в англійській мові аббревіатури поширені головним чином як форма асиміляції запозичених слів, завдяки якій ці іншомовні слова наближаються за своїм звуковим виглядом до споконвічно англійських слів з їх характерною односкладовістю [1].

Науковці (М. Сегаль, І. Арнольд, С. Чокер, А. Исаков, Л. Шеляховська, Т. Сергеева, Л. Сапогова, Е. Дубенець) виділяють фонетичні, графічні, лексичні, граматичні та інші різновиди аббревіатур таскорочень.

Лексичні скорочення найчастіше представлені кінцевими усіченнями типу *exam*, *doc*, *gym* (від *examination*, *doctor*, *gymnasium* відповідно). Усічення типу *plane*, *phone* (від *airplane*, *telephone*) називають початковими, а приклади *frig* або *flu* (від *refrigerator*, *influenza*) ілюструють так звані кінцево-початкові усічення. Усічення – це також тип скорочення, на думку С. Чокер, за яким утворення нового слова відбувається шляхом скорочення існуючого: *(omni)bus*, *exam(ination)*, *(in)flu(enza)*, *(tele)phone* та ін. [7]. Головна мета скорочень та аббревіатур полягає в економії мовленнєвих зусиль та обсягу тексту. Часто для перекладача, вживання аббревіатур в мові або в тексті становить певну складність. Навіть при вживанні загальновідомих скорочень можуть виникнути труднощі. Наприклад, CEDEFOP – European Centre for the Development of Vocational «Європейський центр розвитку професійної підготовки» в українській інтерпретації звучатиме «ЄЦРПП», або ж «СЕДЕФОП». Серед інших прикладів, можна навести також: VET – Vocational education and training – «професійна освіта і підготовка» (ПОП). Однак, у наведеному прикладі поняття освіта може інтерпретуватись як навчання, тоді аббревіація на українську буде мати форму «ПНП». Саме ця аббревіатура, що може бути обрана дослідником для вживання у тексті своєї роботи, як більш оптимальна аббревіатура з метою уникнення конфузних ситуацій з перекладом. Окрім того дослідник-компаративіст має також брати до уваги і контекстне значення поняття і обирати аббревіатуру з урахуванням і цього аспекту. Наприклад, поняття «підготовка» на англійській має кілька еквівалентів: *training*, *education*, *vocational education*, *preparation*. Контекстне значення має взятися до уваги дослідника, оскільки важливим є визначення дослідником семантичного навантаження поняття чи феномену, який досліджується, його повнота трактування тощо. В аббревіатурі TESC, відповідником якого є терміносполучення *Teacher Education Center* термін «education» може інтерпретуватися як «підготовка», тоді як у аббревіатурі ECE – *Early Childhood Education* [14] «рання дошкільна освіта (освіта дітей раннього дошкільного віку від народження до 3-х років)» та ECES – *early childhood education and care* [15, с. 69] «дошкільна освіта та догляд/виховання», поняття перекладатиметься лише як «освіта».

Відтак, наведені приклади демонструють, що англійська мова має тенденцію до скорочення термінів, тоді як в українській аббревіатури поширені значно менше. Отже, питання особливостей перекладу англійських аббревіатур, пов'язаних з різними галузями, визначається сталою актуальністю та потребує особливої уваги дослідників, особливо тих, які здійснюють свої наукові пошуки у сфері компаративних педагогічних досліджень.

Окреслений аспект питань та проблематика визначають мету статті, яка полягає у дослідженні особливостей та способів українського перекладу англійських аббревіатур освітніх та педагогічних організацій, репрезентованих у нормативних документах Ради Європи та провідних єв-

ропейських незалежних організацій. Сформульована мета потребує поетапного вирішення через реалізацію таких **завдань**: визначити особливості перекладу англомовних абревіатур освітніх та педагогічних організацій країн Європейського Союзу українською мовою представити способи їх перекладу.

Виклад основного матеріалу. Для європейської освітньої науки вживання абревіатур для позначення назв педагогічних та освітніх організацій є явищем досить розповсюдженим, оскільки зарубіжними дослідниками визначається пріоритет використання спеціального педагогічного поняття, яке стало впізнаваним і загальноживаним, що за твердженням Г. Єнчевої демонструє «постійне прагнення до компресії мовних форм у галузевих термінологіях віддзеркалює здатність людини мислити, абстрагуючись від повних і чітких словесних відповідників понять» [2]. Поняття «освіта» та «педагогіка» – широкі за суттю феномени, що включає у своє смислове наповнення теорію й практику здійснення освітньої діяльності, отримання та обміну інформації між різними учасниками процесу. Висока ефективність та результативність освітніх процесів та отримання освітніх результатів по завершенню циклу навчання чи здобуття педагогічної професії відповідно до міжнародних стандартів можливі лише за умови дотримання організаторів освітнього процесу Стандартів і Рекомендацій запроваджених провідними європейськими інституціями та освітніми організаціями, які займаються питаннями освіти та підготовки педагогічних кадрів. Відтак, теоретико-методологічні орієнтири перекладацького аналізу термінології, багатоаспектність взаємопов'язаних проблем потребують створення сучасних комплексних підходів до дослідження термінології, зокрема педагогічної та освітньої; виявлення особливостей перекладу абревіатур поряд з потребою у якісному перекладі і специфічних для педагогічної галузі абревіатур у контексті компаративних досліджень створюють міцне підґрунтя для наукових розвідок з оптимізації перекладацького процесу, а отже, визначають їх актуальність і своєчасність. Зупинимось на характеристиці та перекладі окремих з них. За сферами вживання абревіатури освітніх та педагогічних організацій країн видається можливим поділити відповідно до напрямів діяльності:

- назви організацій, структур, документів, наприклад: EC (European Council) – Рада Європи (РЕ); DGECC (Directorate-General for education and Culture) – Головний директорат освіти і культури при Європейському парламенті (ГДОКЄП); DVEE (Department of Vocational and Economic Education) – Департамент професійно-технічної та економічної освіти (ДПТЕО), Німеччина; QTSYC (Quality Targets in Services for Young Children) – Критерії визначення якості дошкільної освіти та виховання і послуг по догляду за дитиною (КВЯДО), Рада Європи; BIE (International Bureau of Education) – Міжнародне бюро освіти (МБО); CAPFE (Comite diagrément des programmes de formation a lienseignement) – Комітетом з

узгодження якості розроблених освітніх програм (КУЯОП), Франція; CATE (Council for Accreditation of Teacher Education) – Рада з акредитації педагогічної підготовки (РАПП), Великобританія; CNRS (Centre National de la Recherche Scientifique) – Національний центр наукових досліджень (НЦНД), Франція); CoRe (Competence Requirements in Early Childhood Education and Care) – Компетентнісні вимоги до дошкільної освіти та виховання (КВДОВ абр KoPe) тощо [6, с. 142-152].

- скорочення, які використовуються для позначення освітнього процесу та пов'язані з ним методичні та методологічні терміни, наприклад: ECE (Early childhood education)– Рання дошкільна освіта (РДО); ECES (Early childhood education and care (services) – Дошкільна освіта та догляд/виховання (ДОДВ); EQF (European Qualifications Framework)– Європейська кваліфікаційна рамка (ЄКР); NOS (National Occupational Standards) – Національні стандарти праці (НСП); NQF (National Qualification Framework) Національна кваліфікаційна рамка (НКР); QTS (Qualified Teacher Status) – Статусу кваліфікованого вчителя (СКВ), Великобританія, IQF (Integrated Qualifications Framework) – Інтегрована система кваліфікацій (ІСК), Великобританія тощо [6, с. 142-152].

- скорочення, які застосовуються у професійній комунікації між освітянами, науковцями та практиками. Оскільки однозначність сталих словосполучень – це одна зі вимог співставлення педагогічних понять, то існування двох однакових скорочень є недопустимим. Прикладами таких термінів є: LLE (lifelong learning and education) – навчання та освіта впродовж життя; LLL (lifelong learning and education) – освіта впродовж життя; B.A. (Bachelor of Arts) – Бакалавр в галузі гуманітарних наук; Ph.D. (Doctor of Philosophy) – Вчений ступінь, еквівалентний українському ступеню кандидата наук (к.пед.н.), варіюється залежно від спеціалізації; Sc.D. (Doctor of Science) – Доктор наук, згідно з міжнародною системою освіти ступінь Doctor of Science не належить до розряду вчених ступенів, прийнятих у світовій освітній системі) (Д.н.) [7].

Відомо, що при перекладі документів Ради Європи, Головного директорату освіти і культури при ЄПта інших організацій дослідники-компаративісти мали труднощі, вишукуючи відповідники в педагогічній термінології своєї країни. І якщо переклад англійської педагогічної чи наукової лексики труднощів практично не викликає, то аббревіатури іноді стають перешкодою для грамотної інтерпретації на українську. Наприклад, перекладаючи поняття «preschool education» та «early childhood education and care» дослідники здійснюють неправильний переклад, який призводить до зміни значення та втрати часу. Наведемо приклад вживання аббревіатур, пов'язаних з дошкільною освітою в Європі таких, як: PreE – Preschool/preschool education та ECES. За дослідженням Н. Мельник «термін Preschool (дошкільна освіта, дошкілля) широкого значення, який може використовуватися для характеристики будь-якого виду освітньої діяльності, до якої залучені діти до вступу до шкільної

формальної освіти. Термін «preschool» більше стосується освітніх програм для три- і/або чотирирічних дітей. І хоча, зазвичай, функціонально визначається «доглядом за дитиною» (child care), термін «preschool» передбачає добре регламентовану діяльність, що забезпечується високоякісними освітніми програмами, спрямованими на соціально-емоційний, фізичний, когнітивний розвиток вихованців» [6, с. 94-95].

ЕСЕС (early childhood education and care) – освіта та догляд за дітьми раннього/дошкільного віку, який, за визначенням в офіційних документах Європейської комісії, визначається, як системна робота будь-якого виду регульованої діяльності приватної, громадської чи державної інституції, що забезпечує освіту та догляд за дітьми від народження до старшого дошкільного віку, становить перший етап обов'язкової початкової шкільної освіти, незалежно від типу організації, фінансування, робочих годин та програмового змісту освіти, яку можуть здійснювати центри раннього розвитку та центри денного догляду за дітьми сімейного типу; дошкільне та передшкільне забезпечення освітою (preschoolandpre-primaryprovision) [6, с. 94-95]. Отже, майстерність дослідника-компаративіста та його іншомовна компетентність виявляється у вмінні зробити правильний вибір серед головних прийомів перекладу.

У процесі дослідження різних аспектів функціонування освітніх систем та педагогічних інституцій в країнах Європи нами встановлено такі головні способи перекладу аббревіатур освітніх та педагогічних організацій:

1. *Переклад англomовної аббревіатури повною формою слова або словосполучення.* Такий спосіб перекладу передбачає повне розшифрування аббревіатури та представлення через відповідні слова в українській мові та використовується за умови відсутності у мові перекладу відповідного скорочення, наприклад, *GE – general education – загальна освіта, ECDVE – European Centre for the Development of Vocational Education – Європейський центр розвитку професійної підготовки.*

2. *Метод прямого запозичення* передбачає, що під час перекладу педагогічної термінології використовується перенесення скорочення у його оригінальній формі у текст перекладу, нерідко у сполученні із пояснювальним загальним словом: *ISCE – International Standard Classification of Education – за даними ISCE; ECTS – European Credit Transfer and Accumulation System – згідно з ECTS.*

3. *Дескриптивний метод (також описовий)* використовується дослідником в тих випадках, коли в українському перекладі не існує еквівалента і передбачає представлення аббревіатури в описовій характеристиці. Наприклад, *ECE (early childhood education) – освіта дітей (раннього дошкільного віку) від народження до 3-х років.* Описовий метод покликаний висвітлити сутність освіти та категорії освітніх послуг, що представлено у скороченні, наприклад: *ECEC – early childhood education*

and care (services) – дошкільна освіта та догляд/виховання (послуги у сфері догляду за дітьми дошкільного віку від народження до вступу на перший рівень обов'язкової шкільної освіти).

4. Транскодування скорочення передбачає звукову інтерпретацію поняття без змін. Наприклад, *UNESCO – ЮНЕСКО, CEDEFOP – СЕДЕФОП, ES – ЄС, CoRe – КоРе* тощо.

5. *Переклад відповідним скороченням.* Такий спосіб передбачає наявність еквіваленту в українській мові. В мові перекладу скорочення побудоване за тією ж моделлю, що й у мові оригіналу, наприклад: *IBE – Bureau International d'Education – Міжнародним бюро освіти (МБО), UNDP – United Nations Development Programme – Програма розвитку ООН (ПРООН), OECD – Organisation for Economic Co-operation and Development – Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР)* тощо.

Висновок. Отже, здійснений аналіз засвідчив, що при перекладі абrevіатур освітніх та педагогічних організацій Європейського Союзу найпоширенішими є трансформації за допомогою додавання чи опускання слів. Існують також розбіжності у вживанні однини та множини в англійській та українській мовах. Однак, зазначимо, що ця різниця виникає при перекладі абстрактних понять, назв захворювань, специфічних назв освітніх організацій, назв деяких характеристик специфіки функціонування освітніх організацій чи асоціацій тощо. Відмічаються відмінності у вираженні збірних понять, так англійській мові частіше використовується однина тоді, як в українській мові – множина. Оптимальними та ефективними способами перекладу абrevіатур освітніх та педагогічних організацій Європейського Союзу на українську мову є переклад відповідною повною формою слова або словосполучення, метод прямого запозичення, описовий спосіб, транскодування скорочення.

Однак, представлене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми інтерпретації педагогічних абrevіатур, представлених у європейських нормативних документах, оскільки подальшого вивчення потребують питання інтерпретації та перекладу скорочень та інших видів абrevіації термінів, пов'язаних із сферою педагогічної освіти, що становить **перспективу подальших наукових** розвідок у даному напрямі.

Література

1. Арнольд И. В. Лексикология современного английского языка. Москва, 1959.
2. Єнчева Г.Г. Переклад авіаційних термінологічних абrevіатур та акронімів у нормативно-технічній документації. Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики. 2012. Вип. 22. С. 44–52.

3. Ковтун О.В. Комуникативний підхід до фахової підготовки майбутніх перекладачів: від теорії до практики. Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія: Педагогічні науки. 2015. № 1. С. 143–148.
4. Комиссаров В.Н. Теория перевода (лингвистические аспекты): Учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз. Высшая школа. Москва, 1990.
5. Мельник Н.І. Переклад англomовної педагогічної термінології у компаративних дослідженнях. Іншомовна підготовка працівників правоохоронних органів і сектору безпеки: Матер. III Міжн. наук.-практ. конф. (Київ, 27 березня 2019 р.) С. 102–105.
6. Мельник Н.І. Теоретичні і методичні засади професійної підготовки дошкільних педагогів у країнах Західної Європи: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04; 13.00.08. Умань, 2017. 622 с.
7. Павлюк В.І. Аббревіація в сучасній англійській мові: особливості вживання аббревіатур галузі освіти. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2014. № 8. С. 142–148.
8. Перебийніс В.В. Стилізація методів для лінгвістів. Нова книга, 2001.
9. Федоренко С.В. Міжкультурний аспект перекладу наукової літератури. Філологічні трактати. 2012. Т.4, №1. С. 123–125.
10. Шеляховская Л.А. К изучению аббревиатур в современном русском языке. Вопросы словообразования и фразеологии. Кирг. ГУ: Фрунзе, 1962. С. 19–21.
11. Bell R. Translation and translating: theory and practice (applied linguistics and language studies). London: Longman Group, 1991.
12. Gutt E. Translation and relevance: cognition and text. Oxford: Blackwell Publishers, 2000.
13. Halverson S. The concept of equivalence in translation: much ado about nothing. Target. 1997. № 9 (2). P. 207–233.
14. International Standard Classification of Education (ISCED). OECD. Glossary of Statistical Terms. URL: <https://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=1436>.
15. Proposal for key principles of a Quality Framework for Early Childhood Education and Care: Report of the Working Group on Early Childhood Education and Care under the auspices of the European Commission. URL: http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/repository/education/policy/strategic-framework/archive/documents/eccec-quality-framework_en.pdf.
16. Yskakov A. Shortening words (английская аббревиатура) English. 2003. Jan. № 4. С. 23–31.

*Стаття надійшла до редакційної колегії 23.02.2019 р.
Рекомендовано до друку д.ф.н., професором **Межовим Н. М.***

**TRANSLATION PECULIARITIES OF THE ABBREVIATIONS
OF EDUCATIONAL AND PAEDAGOGICAL ORGANIZATIONS
OF THE EU COUNTRIES****N. V. Melnyk***National Aviation University; 03058, Cosmonaut Komarov Ave. 1, Kyiv*

Translation of professional vocabulary forms the basis of scientific translation, is an important means of intercultural communication, and constantly attracts the attention of researchers, actualization of the issue of foreign language scientific communication and cooperation. Of particular relevance is the acquisition of the process of comparative studies that provide an analytical component in the description and description of two or more educational systems, and therefore an important role is played by the English competence of the researcher. The study presents the peculiarities of the translation of abbreviations of educational and pedagogical organizations and institutions of the EU countries. The author established that the abbreviations of pedagogical subjects can be divided into three main groups: the names of organizations, structures, documents; abbreviations used to indicate the educational process and related methodological and methodological terms; reductions used in professional communication between educators, academics and practitioners. Since the uniqueness of stable phrases.

The study also found that the main features of the translation of abbreviations of educational and pedagogical organizations of the European Union are: transformation by adding or lowering words, differences in the use of singular and plural in the English and Ukrainian languages, the difference between the translation of individual abstract concepts, the names of individual educational organizations, names of some organizations that carry out educational policy and influence the specifics of the functioning of educational institutions, differences in the expression of collective concepts. The author determines that the best ways of translating abbreviations of educational and pedagogical organizations of the European Union into the Ukrainian language are: translation of the corresponding full form of a word or phrase, direct borrowing method, descriptive method, transcoding of the abbreviation.

Key words: *abbreviation, abbreviation, translation method, peculiarities of translation, educational and pedagogical institutions.*